

Kšicová, Danuše

Studie Táborského o Puškinovi

In: Kšicová, Danuše. *Ruská poezie v interpretaci Františka Táborského : z dějin česko-ruských vztahů*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1979, pp. 89-106

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121593>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STUDIE TÁBORSKÉHO O PUŠKINOVĚ

Puškin má v literárním odkazu Františka Táborského výjimečné postavení. Na rozdíl od díla Lermontovova, které jej zajímalo více jako překladatele než jako literárního historika, bylo tomu s Puškinem právě naopak. Táborský psal o Puškinovi v průběhu téměř *padesáti let* — od recenze Jungova překladu *Evdžena Oněgina* v r. 1892 až po zajímavou *monografii* z r. 1937. Z knihovny Táborského je patrné, jak po celý život systematicky shromažďoval puškinovskou literaturu, jak dovedl využít svého pobytu v Rusku, aby získal takové vynikající exempláře, jako je první knižní vydání Puškinových veršů z r. 1826, *Historie Pugačovovského povstání* z r. 1834 nebo posmrtné sebrané spisy v jedenácti svazcích.¹ Puškinovská část knihovny Táborského představuje tedy neobyčejně cenný soubor, jenž jako celek může soutěžit s příslušným oddílem Slovanské knihovny v Praze, i když samozřejmě nevyčerpává všechnu puškinovskou literaturu z těch let.²

Recenze a články Táborského vznikaly sice příležitostně v poměrně dlouhých časových odstupech (s výjimkou třicátých let), přesto však je na nich markantně vidět přesné vyhranění zájmů Táborského i jeho literární rozhled. Tak např. dovedl správně ocenit Jungův překlad *Evdžena Oněgina*,³ který se dočkal čtyř vydání, až byl posléze nahrazen v r. 1937 vynikajícím překladem Jos. Hory.⁴

¹ Стихотворения Александра Пушкина, СПб. 1826. История Пугачевского бунта, ч. 1, 2, СПб. 1834. Сочинения А. С. Пушкина, 11 тт. СПб. 1838—1841. Je zde i unikátní zahraniční vydání Puškinových necenzurních veršů: Новые стихотворения Пушкина и Шевченко, W. Gerhard, Leipzig 1859.

² V bohaté porevoluční odborné literatuře o Puškinovi, jež je zde shromážděna, chybí např. významná monografie: Н. Л. Бродский, А. С. Пушкин, Биография, М. 1937.

³ T., Sborník světové poesie, r. 2., č. 8, А. С. Пушкин, *Evdžen Oněgin*, NL 2. 12. 1892, s. 4. Většina soudobých recenzí měla především propagační charakter; s výjimkou Literární hlídky 10, 1893, s. 13—18, přinášející poměrně podrobnou analýzu *Evdžena Oněgina*, nepřesahovala rozsah drobných noticek, Sr.: Vlast 9, 1893, s. 314. Zlatá Praha 9, 1892, s. 610. ND 1, 1894, letmé zmínky na s. 622, 625, 626, 628.

⁴ V l. 1892, 1913, 1826. Od druhého vydání se překlad přetiskoval v poněkud přepracované podobě. V r. 1927 byl ostatně vydán i částečně upravený první český překlad Václava Ceňka Bendla za red. Zdeňka Gintla. Po Výboru z úplného překladu Jindřicha Najmana (Topič, Praha 1935) bylo posléze vydáno tlumočení Josefa Hory, Melantrich, Praha 1937. Vybrané spisy A. S. Puškina, sv. 2.

Další příspěvek Táborského z r. 1912 je věnován Puškinovým epigramům,⁵ které Táborský téhož roku překládal. Autor v něm zajímavě líčí, jak se měnil vztah Alexandra I. k Puškinově tvorbě. Zpočátku se mu líbila; za báseň *Vesnice*, předpovídající zrušení nevolnictví legální cestou, básníkovi dokonce vzkázal poděkování. Později jej však pohněvaly Puškinovy epigramy na Arakčejeva a zvláště óda *Volnost*, takže Puškinovi hrozilo vypořádání na Sibiř nebo do Solovek daleko na severu. Podle osobní výpovědi F. N. G l i n k y líčí Táborský podrobně, jak vlastně Puškina zachránila jeho upřímnost a také přičinění generálgubernátora hr. M i l o r a d o v i č e. Ten mu jménem cara předem odpustil, dojat Puškinovou otevřeností. Básník mu totiž z paměti napsal všechny své politické verše, které předtím v očekávání osobní prohlídky spálil. Táborský tak poprvé seznamuje českou veřejnost na základě nedávno vydaných materiálů s podrobnostmi, které vedly k Puškinovu jižnímu vyhnanství.⁶ Koncepce Táborského, představující Puškina jako nekompromisního bojovníka s nespravedlivostí carské despotie, formovala se tedy již od desátých let 20. století.

Nové materiály, které počala po revoluci postupně uveřejňovat mladá sovětská literární historie, Táborského v tomto původním pojetí jen utvrdily a současně mu daly možnost založit práci mnohem širě. Dokladem o tom, jak pozorně Táborský sledoval novou sovětskou produkci, je jeho článek, informující čtenáře Národních listů o publikaci Puškinského domu *Неизданный Пушкин*⁷ (vznikla otištěním bohaté sbírky Puškinových rukopisů, které byly majetkem muzea A. F. O n ě g i n a v Paříži a jejichž fotokopie petrohradské muzeum vlastnilo). Na základě faktů, které načerpal z předmluvy k uvedené publikaci, vypráví Táborský zajímavou historii vzniku tohoto soukromého pařížského muzea. Jeho zakladatel a tvůrce A. F. O t t o, který později převzal jméno hrdiny Puškinova románu, žil v šedesátých letech minulého století v cizině, hlavně v Paříži, kde se pak od osmdesátých let trvale usadil. Osobní známosti s ruskými spisovateli mu umožnily získat cenné materiály, především z *pozůstalosti* A. S. P u š k i n a. Tá-

⁵ František T á b o r s k ý, *K epigramům Puškinovým*, Novina 5, 1912, s. 412—413.

⁶ Eliška Krásnohorská, která již v sedmdesátých letech souhrnně upozornila na Puškinovu politickou lyriku, se ve svých vydavatelských poznámkách jen obecně zmiňuje o velkém významu této části Puškinova odkazu. Sr.: A. P u š k i n, *Výbor menších básní*. Přel. E. Krásnohorská, J. Otto, Praha (1894), s. 86—90. První překlad pěti Puškinových epigramů do češtiny, otištěný v Lumaíru r. 1873, s. 363—364, byl uveřejněn bez jakéhokoli komentáře. Táborský se opíral především o dvojí vydání Puškinových sebraných spisů, které vlastnil: *Сочинения Пушкина*, изд. Имп. АН. Приготовил и примечаниями снабдил Леонид Майков, СПб., т. 1, 1899, т. 2, 1905. *Сочинения А. С. Пушкина*, ред. П. А. Ефремова, изд. А. С. Суворина, СПб. 1903—1905. Vzpomínky básníka Fjodora Nikolajeviče G l i n k y (1786—1880), člena děkabr. org. Svaz obecného blaha viz také A. С. *Пушкин в воспоминаниях современников* в 2 тт., т. 1, М. 1974, с. 206—210, ком. 482—484.

⁷ František T á b o r s k ý, *Nevydaný Puškin*, NL 14. 5. 1922, č. 131, s. 13. Rec. kn.: *Неизданный Пушкин*. Собрание А. Ф. Онегина. Труды Пушкинского дома при Российской АН, Атенеи, Петербург 1922, 235 с.

borský líčí historii vzniku *Puškinského domu* v Petrohradě r. 1907 a potíže se získáváním materiálů z Oněginova muzea v Paříži. Vyvrací domněnku, že správce pařížského muzea Oněgin zemřel — sám od něho dostal v té době lístek.⁸ (Po Oněginově smrti měl podle předválečné dohody všechn materiál přejít z Paříže do Petrohradu, což se uskutečnilo v r. 1928.) Závěrem Tábořský vyzývá čtenáře, aby Oněginovi zaslali do jeho muzea naše staré překlady Puškina i stati o něm. V další části článku referuje Tábořský o samotné publikaci „*Nevydaný Puškin*“, obsahující verše, beletrii, kritiky, historickou prózu, listy a zápisky (celkem 68 čísel). Z dosud neotištěných veršů uvádí Tábořský některé ve svém překladě.

Následující článek, jenž byl pod názvem *Mladý Puškin*⁹ otištěn o tři roky později rovněž v Národních listech, shrnuje materiál, který se později stal podkladem první kapitoly monografie Tábořského o Puškinovi. Na základě básní *Городок* a *Моему Аристарху* (r. 1815)¹⁰ jmenuje nejoblíbenější básníky Puškinova mládí, mezi nimiž byli vedle autorů antických i erotičtí francouzští básníci 18. století: *V e r g i e r*, *G r e s s e t*, abbé *C h a u l i e u*, *G r é c o u r t*, *P a r n y* aj. Jako básník, jenž sám vyšel z velmi chudých poměrů a na studiích se musel těžce probíjet, všimá si Tábořský i velkého sociálního rozdílu mezi bezstarostným životem ruské studující šlechty a mezi bídou studentů našich či německých. Jako doklad cituje ve svém překladu básně *Пирующие студенты*, líčící jednu z tzv. „bakchických schůzek“, které však byly podle *P u š č i n o v a* svědectví¹¹ mnohem zdrženlivější, než jak je Puškin vykreslil. Ve druhé části své studie rozepisuje se Tábořský o Puškinově životě po opuštění lycea v červenci r. 1817, kdy Puškin sice patřil ke „zlaté mládeži“, současně však svou nechuť ke společnosti, jež ho obklopovala, vyjadřoval svobodomyšlnými básněmi. Stručněji než v článku *K epigramům Puškinovým* zmiňuje se Tábořský o okolnostech, za nichž byl Puškin poslán do vyhnanství na jih. Exulantskou tvorbu dokumentuje Puškinovou korespondencí s *D e l v i g e m*, *T u r g e n ě v e m* a *V j a z e m s k ý m*. Podrobněji si všimá poémy *Gavriliáda*. Zajímavě spojuje tuto parodii na dogma o neposkvrněném početí s lidovými parodiemi na píseň *Narodil se Kristus Pán* a líčí pozdější básnickovy komplikace, když se jeden z opisů poémy dostal do rukou Mikuláše I. Za jakousi básnickovu omluvu mladických kousků Tá-

⁸ Jde o pohlednici, vydanou ke stému výročí Puškinova narození. Na titulní straně je ilustrace k Puškinově *Pohádce o caru Saltánovi*, jež má zřejmou souvislost s obsahem lístku, jímž Oněgin děkuje pravděpodobně za český překlad této pohádky od Františka Tábořského v bibliofilském vydání z r. 1910, které mu Tábořský asi poslal. Lístek je z 22. 4. 1922 a je na něm uvedena Oněginova adresa: Paris V, III., rue de Marignon 25. Jeho znění je velmi stručné: „Как чудесно переведено! Как прекрасно издано! Какая любезная идея присылки, за что весьма благодарен.“ A. Oneguine.

⁹ František Tábořský, *Mladý Puškin*, NL 7. 6. 1925, č. 156, s. 11—12.

¹⁰ Básně *Городок* Tábořský omylem datuje rokem 1814.

¹¹ Sr.: *Декабрист И. И. Пущин, Записки о Пушкине и Письма из Сибири*, М. 1925, с. 105—107.

borský označuje nedokončenou skladbu *Jak si představují rozhovor s carem Alexandrem I.* Pro úsilí Táborského o harmonii je příznačné, že svůj článek končí překladem básně *Modlitba*, která vznikla ve zralém údobí básnickovy tvorby a již pokládal za jeden z nejčistějších projevů humanismu.

V souvislosti s překlady Puškinových *pohádek* Táborský studoval i příslušnou odbornou literaturu. Výsledkem byl šestistránkový úvod k jejich soubornému vydání, který současně přetiskl bez jakékoli změny ve Světozoru.¹² Po úvodu, opakujícím stručně fakta, známá již z jeho citovaných studií, zmiňuje se Táborský o Puškinově životě v Michajlovském, kde po celé večery naslouchal vyprávění své chůvy. Správně uvádí, že pohádky vznikaly od r. 1831 do r. 1834.¹³ Za jejich předchůdce sice označuje zlomek poémy *Bova* z r. 1815 a *Cara Nikitu* z r. 1822, podotýká však současně, že v těchto skladbách ještě chybí pravý pohádkový tón, příznačný pro všech pět Puškinových skazek, jež hodnotí neobyčejně vysoko. Postatnou část své studie věnuje rozboru *Pohádky o caru Saltánovi*, která patřila k jeho nejoblíbenějším.¹⁴ Zmiňuje se také o ruských a českých malířích, kteří ji ilustrovali. Umění dvou ruských výtvarníků Maljutina a Bilibina si Táborský neobyčejně váží. České grafiky V. H. Brunnera a Karla Svolského sám získal pro spolupráci na dvou bibliofilských vydáních. Táborský také komentuje osudy *Pohádky o popovi a jeho dělníku Klackovi*, jež po dlouhá léta nemohla být z cenzurních důvodů uveřejněna v původním Puškinově znění. Teprve r. 1882 bylo možné nahradit přepracovanou verzí Žukovského textem původním. V závěru studie se dočteme o prvních českých překladech *Pohádky o rybáři a rybce*, která jako jediná byla u nás známa v průběhu 19. století. Táborský tak poprvé u nás představuje Puškinovy pohádky v celé jejich komplexnosti.¹⁵

Ke *Dni ruské kultury*, pořádanému od r. 1925 ruskou emigrací vždy v den Puškinových narozenin, tj. 6. června, napsal Táborský v r. 1930 článek *Puškinův program a odkaz*.¹⁶ Vyhověl tak přání *Česko-ruské jednoty*, která se na něho obrátila s prosbou, aby napsal příspěvek pro *Národní listy*.¹⁷

¹² F. T., *Úvod. A. S. Puškin, Pohádky*, přel. Fr. Táborský, SSP sv. 160, Praha 1930, s. 5—11. František Táborský, *Veršovaný překlad Puškinových pohádek*, Světozor 30, 1929—1930, 1. d., příl. č. 17.

¹³ Datace přejímá ze studie: Н. А. Саввин, Болдино и А. С. Пушкин, Нижний Новгород 1929.

¹⁴ Byla to první pohádka, kterou Táborský přeložil. Vydal ji celkem pětkrát — časopi-secky v Květech 1909, knižně r. 1910, 1920, 1927 a 1930.

¹⁵ Táborský měl sice svého předchůdce v Antonínu Růžičkovi, autorovi *Sedmera pohádek* (Velké Meziříčí 1904), kde je zastoupeno pět Puškinových pohádek. Byl to však prozaický převod bez jakýchkoli uměleckých aspirací.

¹⁶ František Táborský, *Puškinův program a odkaz*, NL 4. 6. 1930, č. 153, s. 1—2. Rukopis tohoto článku pod názvem *Puškinův den* je uložen v Literárním oddělení Moravského muzea v Brně. Od tištěné podoby se liší podrobnějším komentářem velkého ohlasu, který vyvolalo ve Francii, v ostatní Evropě i Americe polské povstání r. 1830.

¹⁷ Sr. dopis ze 7. 5. 1930. Pozůstalost F. T.

Táborský zde hodnotí dvě publikace, vydané r. 1929 Ruským institutem: *Сборник Русского института в Праге*, t. I, a *Пушкинский сборник*.¹⁸ Zvláště si všímá stopadesátistránkové rozpravy předního slavisty V. A. Franceva *Puškin a polské povstání r. 1830—1831*. Pokus o historický komentář k básni *Pomlouvačům Ruska a Borodinské výročí*.¹⁹ Zatímco Francev podává zevrubný literárněhistorický výklad o okolnostech, za nichž vznikaly dvě uvedené Puškinovy básně, i o tom, jaký ohlas vzbudily v Rusku a později též v Čechách, zaměřil se Táborský, počítající s nejširším okruhem čtenářů, jen na základní problematiku ve vztahu Puškina a Mickiewicze, který ostatně již dříve vzbuzoval zájem české i polské literární historie a kritiky.²⁰ V názorech Táborského zde vyslovených projevil se více než jinde nedostatek světonázorový, jehož důsledkem byla neschopnost rozlišovat historické jevy podle jejich progresivnosti nebo regresivnosti. Pod vlivem Franceva, svého starého přítele,²¹ postavil se i Táborský proti mínění polských badatelů a hájil Puškinovy patriotické básně, odrážející náladu dvorských šlechtických kruhů v době polského povstání. Táborský, pobou-

¹⁸ *Сборник Русского института в Праге*, 1, Прага 1929, 482 s. 2. díl tohoto sborníku, jehož se ovšem zmíněný článek Táborského netýká, vyšel tamtéž r. 1931, 190 s. *Русский институт в Праге, Пушкинский сборник*, Прага 1929, 302 s.

¹⁹ В. А. Францев, *Пушкин и Польское восстание 1830—1831 г. Опыт исторического комментария к стихотворениям Клеветникам России и Бородинская годовщина*. Пушкинский сборник, с. 65—208.

²⁰ A. S. *Puškin a Mickiewicz*, Slovanský sborník 3, 1884, s. 503—505. Tento článek je dnes již v mnoha směrech zastaralý. Populární výklad o životě a díle obou básníků podává Emil Fait v článku *Adam Mickiewicz a Alexandr Puškin, největší básníci slovanští*. Program Městské střední školy v Praze 1886. Též vl. nákl., 36 s. Jen letmo se dotýká vztahu obou básníků T. G. Masaryk, *Slovanské studie*, ND 1894, s. 658. Ve prospěch Puškina, ostře odsouzeného polským badatelem Józefem Tretiakem v knize *Studyum polemiczne*, Kraków 1900, s. 80, vyslovuje se Jiří Polívka v rec. *Miedziany jeździec Puszkina*, SP 2, 1899—1900, s. 488—489. Přehled české i zahraniční Puškiniany vytvořil Josef Karásek v článku *Puškiniana. Příspěvek k poznání Mickiewicze a Puškina*, Česká revue 3, 1899—1900, s. 471—476, s. 602—609. Z polské lit. sr. např. Włodzimierz Spasowicz, *Mickiewicz i Puszkina*, Pamietnik Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, Lwów 1887, s. 27—28. Józef Tretiak, *Ślady wpływu Mickiewicza w poezji Puszkina*, Pamietnik Akademii Umiejetności, t. 7, Kraków 1899, 49 s. Józef Tretiak, *Mickiewicz i Puszkina jako bajroniści*, Ateneum 1899, t. 2, s. 267—287. Týž, *Mickiewicz and Pushkin*, Warsaw 1906. Z další literatury viz: Julian Krzyżanowsky, *Mickiewicz and Pushkin*, The Slavonic Review 6, 1927—1928, č. 18, s. 634—645. Waclaw Lednicki, *Pushkin, Tyutschev, Mickiewicz and the Decembrists, Legend and Facts*, The Slavonic and East European Review 29, 1951, June, č. 73, s. 375—401. Karel Krejčí, *Heroikomika v básnictví Slovanů*, ČSAV, Praha 1964. Současná světová literární věda této otázce nevěnuje mnoho pozornosti. Vztahu Puškina a Mickiewicze, nikoli však zmíněných Puškinových básní, si částečně všímají: Г. П. Макогоненко, *Творчество А. С. Пушкина в 1830-е годы (1830—1833)*, Худ. лит., Л. 1974, с. 314—372. Н. В. Измайлов, *Очерки творчества Пушкина*, АН, Л. 1976, гл.: *Мицкевич в стихах Пушкина*.

²¹ Sr.: podrobněji v 1. kap. o setkání Táborského s Francevem ve Varšavě r. 1909. Viz také Deník F. T.

řeny v r. 1909 protipolským nacionalismem V a j a n s k é h o,²² podlehl v tomto případě svému obdivu k Puškinovi a hájil i verše z básně *Pomlouvačům Ruska*, jimž býval vytýkán rusifikační smysl: „Slovanské-li potoky se slijí v ruské moře? Vyschně-li ono? — Toť otázka.“²³ Táborský je přesvědčen, že soutokem v moře Puškin myslil spojení všech slovanských sil, nikoli jejich pohlcení v ruském moři. Aktuálně politický smysl má poznámka Táborského, týkající se ruské revoluce, jež podle něho odřízla obrovský kus slovanského území: „A co se toho ‚vyschnutí‘ týká, teď se hladina toho moře jen hodně ponížila a celý svět tu poruchu na svém těle cítí.“ Z tohoto i z jiných tehdejších projevů Táborského je zřejmé, že básník byl v té době ještě značně ovlivněn názory ruské emigrace u nás. V přátelství Puškina s Mickiewiczem, které se mezi oběma básníky rozvinulo za Mickiewiczova pobytu v Moskvě a v Petrohradě v letech 1827—1829, spatřuje Táborský možnost ideální mezislovanské a zvláště rusko-polské vzájemnosti. Táborský tak navázal na svůj někdejší článek z Času, psaný r. 1898 ke stému jubileu M i c k i e w i c z o v a narození.²⁴ Tentokrát Táborský dokumentuje blízký vztah obou básníků verši, které si navzájem věnovali. Polemizuje se známým tropem v Mickiewiczově básni *Pomník Petra Velikého*, znázorňující vztah obou básníků přirovnáním ke dvěma alpským štítům, které roztrhla horská býstřina. Nezdá se mu možné, aby takto na věky byly odloučeny dva bratrské národy. Obdivný Mickiewiczův vztah k Puškinovi Táborský dokumentuje známým věnováním polského básníka, vepsaným na knihu Byronových básní, darovanou Puškinovi: „Byrona Puškinovi věnuje ctitel obou A. Mickiewicz.“ Zmiňuje se také o pověsti, která v Rusku kolovala po Puškinově smrti, podle níž chtěl Mickiewicz vyzvat D'Anthèse na souboj. Táborský cituje z Mickiewiczova nekrologu o Puškinovi slova obdivu k politické prozíravosti a národohospodářskému rozhledu jeho ruského přítele. Poté se zaměřuje na vztah obou básníků po polské revoluci r. 1830, kterou Mickiewicz prožíval ve Francii. Podotýká, že Puškina rozhněvala velká protiruská kampaň francouzského tisku, proti níž především je zaměřena jeho báseň *Pomlouvačům Ruska*. Sám spor s Polskem Puškin nazývá rodinným a domnívá se, že do něho Neslovánům nic není. V závěru stati vzpomíná málo známého moravského básníka Vincence F u r c h a (1817—1864), jehož sbírka *Pisně a balady z války uherské* obsahuje řadu polských dumek s motivy z polského povstání. Pokládá ji totiž za doklad dobrého „kollárovského“ smýšlení v otázce slovanské vzájemnosti. Článek je tedy výrazným příkladem názorových rozpaků, které se projevíly, když narazil na mezislovanskou nevzájemnost. Podobně jako v případě neoslovanského hnutí Táborský hledal i tentokrát východisko v možnosti kulturní spolupráce.

²² Sr. 1. kap. a Deník F. T.

²³ Překlad Táborského v cit. článku.

²⁴ František T á b o r s k ý, *Památce Adama Mickiewicze (1798—1898)*, Čas 15, 1898, s. 420 až 422.

Další série článků Táborského se vztahuje ke 100. výročí Puškinovy smrti, které u nás vyvolalo záplavu jubilejních příspěvků a zasvěcených studií a bylo i podnětem pro vydání Puškinových vybraných spisů v moderním českém překladě. Táborský se na tomto výročí podílel i jako editor knížky *Veliké vzkříšení*²⁵ — ročenky studentského podpůrného spolku Radhošť, jehož byl dlouholetým starostou. Zařadil sem povídku *Přednosta stanice* v překladu Jindřicha Najmana a své tlumočení dvou Puškinových básní *Já pomník zřídil si* a *Vesnice*, které doplnil Lermontovovým posláním *Na smrt básníka*. V krátkém úvodu, v němž tyto básně komentuje, představuje Puškina jako bojovníka, což souvisí s koncepcí jeho monografie o Puškinovi, kterou tehdy připravoval.

Stejného rázu je osobní výpověď, již Táborský přispěl do jubilejního sborníku *Věčný Puškin*, vydaného r. 1937 z podnětu sovětského vyslanectví v Praze.²⁶ Jak vyplývá z dopisu vyslance S. S. Alexandrovského Táborskému, vznikla tato knížka jako soubor projevů předních představitelů naší kultury a literatury: bratří Čapků, Ivana Olbrachta, Otokara Fischera, Františka Halase, Josefa Hory, Karla Tomana, Petra Kříčků, Josefa Koptý, Františka Kubky, Františka Langra, Marie Majerové, Heleny Malířové, Zdeňka Nejedlého, Václava Tilleho aj. Všichni se vyznávají ze svého vřelého vztahu k Puškinovi. O tom, jak byla tato publikace připravována, dovidáme se z dopisu S. S. Alexandrovského Františku Táborskému:

Praha 8. 1. 1937

SSSR

Polnomočnoje predstaviteľstvo v Českoslovakii,

Doudlebská ul. č. 4,

tel. 316-77, 316-81.

Praha XII.

P. prof. Fr. Táborský,

Praha III.

Pod Kinskou zahradou 602

Vážený pane!

Kulturní svět vzpomíná 10. února 1937 stého výročí smrti Alexandra Puškina, jenž nejen že má dosud pronikavý vliv na literární tvorbu národů slovanských, ale je i jedním z největších básníků všech národů.

Chtěl bych přispět k oslavě velikého Puškinova dne tím, že bych vydal menší českou knížku, ve které by se někteří význační českoslovenští básníci, spisovatelé a umělci vyslovili, každý asi na jedné nebo dvou stranách, svým charakteristickým způsobem o tom,

čím je jim Puškin.

Tak vznikne živá a současně památná publikace menšího rozsahu.

Zvu vás srdečně k autorské práci na této knize. Představuji si věc tak, že byste se u mne laskavě účastnil(a) přátelské literární besedy o Puškinovi. Chcete-li přinést

²⁵ *Veliké vzkříšení*. K stému výročí smrti Alexandra Sergejeviče Puškina, Radhošť 1936, 41 s. Úvod na s. 11 podepsán šifrou F. T.

²⁶ *Věčný Puškin 1837—1937*, Praha 1937. Příspěvek Táborského viz s. 65—66.

rukopis svého projevu s sebou, račte tak učiniti. Jinak mám k dispozici stenografku, která by Vaše názory zachytila. Jedině tento postup umožní vydání knihy v době co nejkratší.

Souhlasíte-li s mým návrhem, prosím, abyste považoval(a) tento dopis za pozvání k literární besedě o Puškinovi na vyslanectví SSSR v Praze XII., Doudlebská 4, dne 20. ledna t. r. o 17. hod.

Vyprošuji si Vaši laskavou odpověď.

S projevem dokonalé úcty:

S. S. Alexandrovský (podpis nečitelný)
vyslanec Svazu sovětských socialistických republik²⁷

Táborský si svůj příspěvek pravděpodobně předem připravil. Svědčí o tom kompozice i literárněhistorický charakter jeho článku, čerpajícího rovněž z látky shromážděné k práci na monografii; s ní se ztotožňuje i svou koncepcí. Táborský uvádí svou skicu překladem mladistvého Puškinova epitafu, v němž je šestnáctiletý lyceista charakterizován jako člověk lehkomyslný, ale s dobrou duší. Projevilo se to při prvním styku se skutečností po odchodu z lycea. Nevolnické Rusko v něm vyprovokovalo básně *Volnost*, *Vesnice*, *Poslání Čaadajevu* aj. Svoboda je pro Puškina synonymem lidskosti. Důkazy k této tezi nalézají Táborský jak v jeho korespondenci, v níž spatřuje básníkův nejvěrnější životopis, tak v jeho poměru k děkabristům. V Puškinově poezii oceňuje Táborský především hlas nezávislého pěvce. Je přesvědčen, že právě tato část Puškinovy tvorby je blízká i českému čtenáři.

Z počátku r. 1937 pocházejí ještě tři významné příspěvky Táborského o Puškinovi. Jako zkušený výtvarný kritik a historik měl Táborský blízko i k tématu, jemuž do té doby nebyla věnována pozornost — sledování Puškinova ohlasu v českém výtvarném umění.²⁸ Ostatně ani v tomto příspěvku Táborský nezapřel svou literárněhistorickou erudici. V úvodu si všímá, jak bylo Puškinovo dílo u nás známé bezprostředně po básnickově smrti. Konstatuje, že nikdo z našich literátů se tehdy neodhodlal napsat o Puškinovi do předního vědeckého orgánu Časopisu českého musea. Přičítá to především pečlivosti tehdejšího redaktora Františka P a l a c k é h o, který si byl vědom toho, jak kusé jsou znalosti o Puškinovi; proto na něčí doporučení požádal Nikolaje P o l e v é h o, který však Puškinovi nebyl příliš nakloněn. Kromě tohoto zajímavého faktu, jehož si dosud u nás nikdo nepovšiml,²⁹ zmiňuje se Táborský už jen o M á c h o v ý c h výpiscích z lipských *Blaetter für literarische Unterhaltung*. Jeho informace o znalosti Puškinova díla u nás ve

²⁷ Dopis je psán strojem na jedné straně listu formátu A 4. Pozůstalost F. T. Sr. také Danuše Kšicová, *Puškinské studie Františka Táborského*, SPFFBU 1968, D 15, s. 63—80, hl. s. 66—67; táž: *K některým problémům kulturní politiky SSSR a ČSR v meziválečném období*, Padesát vítězných let, UJEP, Brno 1973, s. 139—144.

²⁸ František Táborský, *Puškin v českém výtvarném umění*. Hollar 13, 1937, č. 2, s. 105—113. K tomuto tématu se vrátil později Jiří Krejčí, *Čeští ilustrátoři Puškina*, Puškin u nás, s. 361—380.

²⁹ Nezmiňuje se o tom ani Josef Jirásek v knize *Rusko a my*, Vesmír, Praha 1929, ani Helena Procházková, *Po stopách Puškinových do let šedesátých*, Puškin u nás, Orbis, Praha 1949, s. 152—261.

třicátých letech je proto značně kusá. Vůbec se například nezmiňuje o prvních překladech, které se u nás objevovaly už před posmrtným vydáním Puškinových spisů a působily v mnohem větší míře, než jak to uvádí Táborský, i na Máchu.³⁰ Je to ovšem dáno především tématem článku, v němž Táborský probírá a hodnotí české portréty velkého ruského básníka: litografii Františka Šírý (Lada Niola 1855), provedenou podle lycejního Puškinova portrétu, dva Puškinovy portréty, vytvořené podle rytiny Oresta Kiprenského — jeden z nich je dílem Antonína Garaise ml. (Posel z Prahy, 1866), druhý byl bez uvedení tvůrce otištěn k 50. výročí básnickovy smrti (Zlatá Praha, 1887). Tamtéž byla publikována r. 1899 podobizna tří Puškinových hrdinek, představovaných herečkami Národního divadla: *Hraběnky* z opery *Piková dáma*, *Tatány* z *Oněgina*, *Máši* z *Dubrovského*. Táborský konstatuje, že původní grafiky vznikly až v našem století. Uvádí tři významné české umělce: V. H. Brunnera, Karla Svolského a Václava Fialu. První dva vytvořili originální grafický doprovod k *Pohádce o caru Saltánovi*. (Podnětem byla dvě bibliofilská vydání překladů Táborského, který podobně získal i Karla Svolského pro vytvoření ilustrací k puškinovské ročence Radhoště Veliké vzkříšení.)³¹ Za neobyčejně zdařilé pokládá Táborský i dřevoryty a litografie Václava Fialy ke *Kapitánské dcerce*.

O nové sovětské literárněvědné puškinianě píše Táborský i v jednom z německy psaných příspěvků pro Prager Presse, věnovaném rozboru Puškinovy satirické lycejní básně *Stín Fonvizina*.³² Táborský zde použil materiálu ze sborníku *Пушкин. Временник пушкинской комиссии*, který rovněž vlastnil.³³ Zde byla tato básně poprvé uveřejněna s podrobným komentářem předního puškinovského badatele L. B. Modzalevského. Táborský se ve svém článku omezuje vlastně jenom na převyprávění poémy, koncipované podobně jako známá *Baťuškovova* satira *Vidění na březích Léthé*.

Další německy psaný článek Táborského, uveřejněný rovněž počátkem r. 1937 v Prager Presse, týká se oblasti česko-ruských literárních vztahů. Je věnován pobytu Karla Havlíčka Borovského v Rusku a okolnostem, za nichž se seznamoval s Puškinovou tvorbou.³⁴ Táborský tak navazuje na dva své články z konce desátých a z počátku dvacátých let: *Havlíček a Bürger* a *Havlíček, Nestor a Bürger*.³⁵ Oba mají podtitul *Ke vzniku Křtu sv. Vladimíra*. V prvním z nich se Táborský odvolává na stať E. Chalu-

³⁰ Sr. cit. studii H. Procházkové.

³¹ O těchto vlastních podnětech se Táborský ve svém článku nezmiňuje.

³² F. T., *Nach 121 Jahren erscheinen gedruckt Puschkins Gedicht „Der Schatten Von Vizins“*, Prager Presse 17. 1. 1937, s. 10.

³³ Тень Фон-Визина. Комментарий Л. Б. Модзалевского, Пушкин. Временник пушкинской комиссии. АН СССР, М.—Л. 1936, с. 3—25. Určitá fakta mohl načerpat i z článku: Л. Б. Модзалевский, „Тень Фонвизина“, неизданная сатирическая поэма Пушкина, оtištěného před vydáním celé básně ve sborníku Литературное наследство 16—18, М. 1934, с. 815—824. I tuto knihu Táborský vlastnil.

něho *Havličkova osobnost, její ovzduší a kořeny*³⁶ a všimá si, jak na Havlička působil jeden z nejvýraznějších představitelů německého osvícenství Gottfried August Bürger. Je přesvědčen, že tento autor byl Havličkovi blízký jak osvícenským duchem, tak povahou, vrozeným humorem a satirou a neméně i stránkou formální — vědomě lidovým rázem své poezie. Předpokládá, že kromě Bürgrových epigramů mohly na Havlička působit i některé jeho *epické* básně, především *Princezna Evropa*. Ve druhém článku, který je vlastně volným pokračováním stati předchozí, zamýšlí se Táborský nad tím, kdy a kde asi vznikla myšlenka napsat *Křest sv. Vladimíra*. Stejně jako většina havličkovských badatelů³⁷ se domnívá, že se tak stalo v Rusku, kde Havlíček četl Nestora. Načrtnut však byl až ve vězení na Hradčanech v letech 1848—1849 a dopsán v tyrolském vyhnanství. Podíl Nestorova letopisu na Havličkově satíře spatřuje Táborský především v motivu odsouzení boha všemocným samovládcem, jemuž je i bůh sluhou. Jinak v skladbě shledává i silný podíl folklóru.³⁸ V článku *Puškin und Havlíček* se Táborský pokouší o charakteristiku moskevské společnosti, v níž se Havlíček za svého pobytu v Rusku pohyboval. Domy Pogodina a Ševyrjova však nesprávně charakterizuje jako střediska vedoucí kulturní a pokrokové společnosti Moskvy. A přece již Josef Jirásek ve své knize *Rusko a my*³⁹ přesvědčivě dokázal, jak podstatně se Havlíkův smysl pro demokracii lišil od slavjanofilské aristokracie, jež v němž nemohla nevidět jen domácího učitele. Podobně se Táborský mylí také v ocenění slavjanofilsky orientovaného časopisu *Moskvitanin*, vydávaného Pogodinem, o němž se domnívá, že naplňoval Puškinův program boje za svobodné Rusko. Zasvěce-

³⁴ František Táborský, *Puškin und Havlíček*, Prager Presse 7. 2. 1937, s. 10.

³⁵ František Táborský, *Havlíček a Bürger*, Listy filologické 45, 1918, s. 292—295. Týž, *Havlíček, Nestor a Bürger*, NL 6. 11. 1921, s. 305.

³⁶ Český čtenář 8, sv. 5, Praha 1916, s. 87.

³⁷ Prokop Miroslav Haškovec, *Havlíček a Nestor*, Středa 2, 19. 2. 1913, č. 3, s. 65 až 71. Jaromír Bělič, *Karel Havlíček Borovský a Slovanstvo*, M. Stejskal, Praha 1947, s. 93—95.

³⁸ František Táborský, *Havlíček a Bürger*, s. 295. Ve dvacátých letech se Táborský k Havličkovi vrací ještě jednou ve dvou příspěvcích v ČČH, věnovaných jeho politické satíře. V čl. *Neznámé politické písně Havličkovy* (Zvl. otisk z ČČH 33, Praha 1927, 28 s.) snaží se dokázat, že politické písně, obsažené v dvousvazkovém Zpěvníku slovanském, vyd. r. 1848 ve Vídni, jsou dílem K. Havlička, jehož charakterizuje jako autora typu Rabelaise a Gogola. S tímto článkem polemizoval v Národním osvobození Karel J. Obrátil (*Neznámé politické písně Havličkovy*, Národní osvobození, 6. 1. 1929), jemuž se důkazy Táborského nezdály dosti přesvědčivé. Táborský na jeho výhrady odpověděl článkem *Ještě neznámé politické písně Havličkovy* (ČČH 35, 1929, s. 133—136), v němž se snaží dokázat oprávněnost své premisy. Důkazy Táborského však nebyly českou literární historií akceptovány (sr. vydavatelské poznámky Miloslava Novotného k Havličkovým Knihám veršů, 2. vyd. SNKLHU, Praha 1935, s. 378).

³⁹ Sr. Josef Jirásek, *Rusko a my*, Vesmír, Praha 1929, s. 247—289. Sr. také Jaromír Bělič, *Karel Havlíček Borovský a Slovanství*, kap. Havličkovo poznání Slovanů, s. 27—82.

nější je článek Táborského tam, kde analyzuje na základě Puškinovy korespondence s Pogodinem a Ševyrjovem jejich vztah, plný vzájemné úcty. Tento materiál byl podkladem pro charakteristiku prostředí, v němž se o několik let později pohyboval v Ševyrjovově domě Havlíček. Na rozdíl od některých pozdějších badatelů⁴⁰ je Táborský přesvědčen, že to bylo prostředí neobyčejně příznivé pro to, aby se Havlíček mohl důkladně seznámit s Puškinovým dílem, jež bylo v té době právě vydáváno. Určité zkreslení a zjednodušení Havlíčkova vztahu k Puškinovi Táborský ovšem zavinuje tím, že zcela přechází mlčením fakt, že Havlíček v té době znal a uznával jen G o g o l a, zatímco ostatní ruské spisovatele včetně Puškina pokládal za „imitatorum pecus“.⁴¹ Tento výrok bývá obvykle vysvětlován nepříznivým vlivem slavjanofilského prostředí, které Havlíčka v Moskvě obklopovalo. Táborský vychází z nesporného faktu, že Havlíček před odjezdem do Ruska ještě epigramy nepsal a že jeho prvním publikovaným epigramem byl překlad právě P u š k i n o v a epigramu, pocházející z 31. 8. 1843. Pokládá za velmi pravděpodobně, že se Havlíček mohl za svého pobytu v Moskvě seznámit i s nelegální Puškinovou tvorbou, kolující v opisech. Táborský podtrhuje příbuzné prvky v Puškinově a Havlíčkově satíře — především blízkost k lidové písni a mluvě. Za šťastné pokládá i to, že Ševyrjov přechovával rukopisy mistra ruské satiry Gogola. Je proto přesvědčen, že v Rusku se utvářel Havlíčkův satirický talent, i když předpoklady pro jeho rozvoj přinesl si Havlíček již z domova. Ve formě i duchu, v lakonickém, útočném znění, v pádném i jadrném výrazu jeho epigramů vidí Táborský vliv ruské školy, především Puškina. Určitý rozdíl spatřuje v tom, že v Havlíčkových epigramech je více humoru i pádnosti. V politické satíře obou básníků vidí nejmarkantnější shody mezi P u š k i n o v o u básní *Pohádky (Noël)* a H a v l í č k o v o u satirou *Stadion jako chůva*. Příbuznost nalézá jednak v obdobném vyhrocení proti soudobému politickému systému v Rusku i v Rakousku, jednak v podobné stylizaci obou básní, psaných jako ukolébavky. Druhý doklad nachází v určitých shodách mezi P u š k i n o v ý m fragmentem poémy *Bova*, kterou Havlíček znal z Puškinových spisů, vydaných Žukovským r. 1841, a jeho rovněž nedokončenou poému *Křest sv. Vladimíra*. Markantní shody těchto skladeb potvrdilo i pozdější české literárněsrovnávací studium.⁴²

⁴⁰ Sr. např. Helena Procházková, *Po stopách Puškinových do let šedesátých*, s. 177—182.

⁴¹ Viz H. Procházková, tamtéž, s. 177—178. J. Bělič, tamtéž, s. 48.

⁴² Sr. H. Procházková, tamtéž, s. 177—182. Táž, *Puškin v české literatuře*, Výstava Puškin 1799—1949, Praha 1949. Юлиус Доланский, *Пушкин в истории чешской культуры*, Пушкин. Исследования и материалы, т. 2, АН СССР, М.—Л. 1958, с. 424—425. Юлиус Доланский, *Пушкин и чешская культура*, Славяне 1957, 7, с. 46—51. Týž, *Puškin v české kultuře*, Praha—Moskva 1949, s. 172—177. S některými malými změnami zařadil Julius Dolanský tuto stať pod názvem *Puškin v české kultuře* do své knihy *Mistři ruského realismu u nás*, Svět sovětů, Praha 1960, s. 55—69. Н. И. Кравцов, Роман А. С. Пушкина „Евгений Онегин“ в славянских литературах. Литература славянских народов, вып. 6, АН СССР, М. 1961, с. 126—177. Karel Krejčí, *Hledání českého Oněgina*, Slavia 36, 1967, s. 383—400.

Z přehledu článků Táborského, věnovaných Puškinovi, je zřejmé, že jeho monografie *Puškin, pěvec svobody* (1937) je logickým završením téměř padesátiletého úsilí. Některé kapitoly vznikly na podkladě statí již dříve publikovaných.⁴³ Druhou kapitolu ze své monografie otiskl Táborský v nepatrně pozměněné podobě těsně před vydáním knihy v Lumíru.⁴⁴ Táborský při své práci využil v plné míře své rozsáhlé knihovny i vlastní literárně-historické erudice, jež mu umožnila mnohé cenné postřehy. Publikace má vyhraněný ráz. Autor v ní „chce představit Puškina málo známého, ba mimo nynější Rusko neznámého, jako velikého politického básníka, jako velikého pěvce svobody“.⁴⁵ V šesti kapitolách stostránkové monografie, bohatě doložené překlady básní nejen Puškinových, ale i řady jeho pokrokově smýšlejících přátel, především z řad děkabristů, provází Táborský ruského básníka od jeho lycejních studií přes bujně údobí petrohradské do jižního vyhnanství, kde vyzvedá jeho styky s jižním křídlem děkabristů, podrobně líčí okolnosti, za nichž byl Puškinovi povolen návrat do centrálního Ruska, a posléze v závěru práce se zaměřuje na Puškinovu historickou prózu.

Táborský se opírá především o nové sovětské materiály, osvětlující problematiku, již se před revolucí nebylo možno podrobněji věnovat. Přes obsáhlou literaturu, z níž vycházel, pracoval však Táborský do značné míry samostatně,⁴⁶ k čemuž mu napomáhala dobrá znalost vlastního Puškinova díla včetně jeho deníků a korespondence. Tak např. znalost Puškinových lycejních zápisků mu umožnila vysledovat podněty, které v Puškinovi probouzely jeho sociální citění. Po stručné charakteristice mladistvé Puškinovy lycejní tvorby až k prvním projevům jeho osamostatňující se múzy zaměřuje se Táborský především na charakteristiku raných satir, z nichž si cení především torza *Bova*, které i tentokrát spojuje s H a v l í č k o v ý m *Křtem sv. Vladimíra*. Pásmo provází vlastním překladem některých zvláště typických veršů. Svě literárněvědné exkurze Táborský prokládá barvitým líčením Puškinova života např. v lyceu (1. kapitola), kde nachází rovněž zdroje Puškinova revolučního myšlení v jeho stycích s pokrokově orientovanými důstojníky jako byl Č a a d a j e v. I když Táborský nijak neidealizuje Puškinův bujný život po přechodu do služby v Petrohradě, spatřuje správně i zde dvojí Puškinovu tvář — světského dandy a citlivého básníka. V jeho *Volnosti* vidí Táborský protějšek *Marseillaisy* a pokračování ódy *R a d i š č e v o v y*. Podrobně se rozepisuje o Puškinově satíře *Pohádky (Noël)*, o básni *Vesnice* i o jeho epigramech, z nichž většinu uvádí ve svém překladě s podrobným literárněhistorickým komentářem. Puškinovo vyhnanství na jih⁴⁷

⁴³ Sr. čl.: *Mladý Puškin, Nevydaný Puškin, Stín Fondizínův, Puškin a Havlíček*. František Táborský, *Puškin, pěvec svobody*, ČAVU, Praha 1937, 141 s.

⁴⁴ František Táborský, *Puškin, pěvec svobody*, Lumír 1936—1937, s. 73—77.

⁴⁵ *Puškin pěvec svobody*, s. 93.

⁴⁶ Sr.: Antonín Grund, *Setkání Františka Táborského s Puškinem*, Puškin u nás, s. 272—280.

⁴⁷ Úryvek rukopisu líčící Puškinův odjezd z Petrohradu jsem nalezla v knize *Литера-*

vyplývá v jeho studii zcela zákonitě z této nelegální tvorby, šířící se v opisech, s níž se Tábořský setkal ještě téměř po sto letech za svého pobytu v Rusku. Tehdy mu generál V o l o d i m i r o v citoval ještě nepublikovatelný epigram *Na Arakčejeva*.⁴⁸ Čtivost i atraktivnost monografie Tábořského zvyšují obsáhlé citáty z Puškinových *dopisů*. Zvláště třetí kapitola, věnovaná Puškinovu vyhnanství, je téměř celá konstruována z básnickových osobních výpovědí a samozřejmě doprovázena překlady jeho veršů z této doby. Autor se ovšem přitom neubrání jisté mozaikovitosti. Z Puškinových jižních poém se Tábořský soustřeďuje hlavně na *Kavkazského zajatce*, v němž vidí básníkův odklon od francouzské poezie k B y r o n o v i a současně skladbu blízkou vyzrálé L e r m o n t o v o v ě poémě *Mcyri*. Při charakteristice Puškinovy svobodomyšlné reflexivní lyriky provází každou báseň zasvěceným literárněhistorickým komentářem. Na základě básnickových dopisů bratrovi líčí Tábořský Puškinův pobyt v Oděse i jeho narůstající nespokojenost. G e r c e n e m otištěná *korespondence Puškina s Rylejevem*⁴⁹ se stala podkladem výkladu Tábořského o Puškinově hrdosti na šlechtický původ, což bylo příčinou nedorozumění s Rylejevem, neboť Puškin byl přesvědčen, že šlechtictví zajišťuje ruským básníkům na rozdíl od autorů jiných zemí materiální a duchovní nezávislost. Tábořský parafrázuje i Puškinovu polemiku s Bestuževem, v níž Puškin prudce oponuje Bestuževovu nesprávnému názoru, že v Rusku existuje kritika, nikoli však literatura.

Ve čtvrté kapitole, věnované Puškinově deportaci v Michajlovském, probírá Tábořský retrospektivně celé děkabristské hnutí. Na základě starších i novějších materiálů sleduje také Puškinův vztah k této revoluční organizaci, jejímž skutečným členem se však nikdy nestal. Některé soudy Tábořského o této problematice působí s odstupem let poněkud zjednodušeně a zkresleně. Tak např. jeho výrok, že samo carské sídlo Carské Selo a v něm umístěné lyceum s profesorem K u n i c y n e m a lyceistou Puškinem (vedle jiných) „bylo revolucionářskými červotoči skrz na skrz provrtáno“, by sotva obstál ve světle nových pramenů, očišťujících Puškinova studentská léta od nepravdivých legend, přeceňujících revolučnost tohoto prostředí.⁵⁰ Na základě soudobé literatury, věnované Puškinovu vztahu k děkabristům, je Tábořský přesvědčen, že Puškin nebyl přijat za člena především proto, že v něm

турное наследство 16—18, М. 1934, založený ve stati: П. П о п о в, *Пушкин в работе над историей Петра 1*, с. 467—511, již Tábořský rovněž použil ve své knize.

⁴⁸ *Puškin přelec svobody*, s. 39.

⁴⁹ *Ст. Письма К. Рыльева к Пушкину*, Полярная звезда, London 1861, s. 33—40. Tábořský si ve svém exempláři, který se zachoval v jeho knihovně, zatrhol místo, která překládal pro svou studii.

⁵⁰ Б. С. Мейлах, *Пушкин и его эпоха*, Худ. лит., М. 1958, 694 с., *Легенда о Лицее и действительность*, с. 9—59. Б. С. Мейлах, *Пушкин лицеист и оппозиционное движение преддекабристского периода*. Пушкин и Отечественная война 1812 г. In: Пушкин. Итоги и проблемы изучения. Коллективная монография под ред. Б. П. Городецкого, Н. В. Измайлова, Б. С. Мейлаха, Наука, М.—Л. 1966, с. 158 по 167.

bylo příliš mnoho rozporů, což v jeho přátelích vzbuzovalo nedůvěru. Významná ruská badatelka M. V. Nečkinová, která většinu svých prací věnovala studiu děkabristského hnutí, naopak dokazuje, že hlavní příčinou byly obavy před možnou básníkovou záhubou.⁵¹ Soudobé puškinovské bádání se k této otázce vyslovuje poměrně zdrženlivě a v podstatě připouští obě možnosti.⁵² Tábořský zdůrazňuje, že Puškin byl přesto pěvcem děkabristů. Autor podrobně charakterizuje tuto literaturu včetně epigramů, o nichž je správně přesvědčen, že jsou Puškinovi připisovány neprávem.⁵³ Znamé Rylejevovy a Bestuževovy revoluční popěvky *Car náš — Němec pruský* a *Vyšel kovář z kovárny* pokládá na základě sborníku *Песни русских поэтов*⁵⁴ za dílo Rylejevo. I tuto kapitolu Tábořský provází svými překlady Puškina, děkabristů K. F. Rylejeva a A. I. Odojevského a také radikálními verši básníků ideově jim blízkých, jako byl P. A. Vjazemskij se satirou *Ruský bůh* nebo N. N. Jazykovs elegií na neutěšený osud Ruska a jeho lidu. K zajímavým postřehům z oblasti česko-ruských vztahů v této kapitole patří srovnání, jak zcela jinak reagoval na smrt cara Alexandra I. náš Fr. L. Čelakovský, zařazující svůj žalozpěv do *Ohlasu písní ruských*, než ruský revoluční básník Rylejev nebo Puškin, jenž tuto událost odbyl gnómičky stručným dvouverším, zdůrazňujícím celou pustotu vlády „kočujícího despoty“.⁵⁵ Tábořský tuto skutečnost vysvětluje podmínkami našeho obrození, kdy „nám v naší malosti a politické bezmoci stačilo jen vědomí, že vedle nás je velký národ ruský, jenž má svého cara, svou vládu, svou armádu. Že se proti té vládě i proti carům projevuje nespokojenost, ba že se zakládají tajné spolky proti ní, ba že se chystá revoluce, to nemohlo být u nás známo, protože všechna ta revoluční literatura kolovala v opisech.“⁵⁶ Tábořský však nebyl první, kdo u nás psal o děkabristech a překládal jejich verše. Měl předchůdce v Hynkovi J. Mejsnarovi, který již r. 1875 vydal sborník básní K. F. Rylejeva, opatřený rozsáhlou předmlouvou.⁵⁷ Byla to první po-

⁵¹ M. В. Нечкина, *Новое о Пушкине и декабристах*. Литературное наследство, т. 58, Пушкин, Лермонтов, Гоголь, АН СССР, М. 1952, с. 155—166.

⁵² В. Э. Вацуро, Б. С. Мейлах, *Пушкин и деятельность тайных обществ*. Пушкин. Итоги и проблемы изучения, с. 168—197.

⁵³ Jedná se o tři epigramy na Alexandra I. a tři proti carům vůbec. (Ke svému překladu Tábořský použil sb. *Кинжал*. Молодая гвардия, М.—Л. 1927.) Nejsou zařazeny ani v dosavadním nejúplnějším vydání Puškinových spisů ПСС под ред. Д. Д. Благого, М. Горького и других, т. 1—16, М.—Л. 1937—1949, т. 17, справочный, М. 1959.

⁵⁴ *Песни русских поэтов*. (18 в.—1 половина 19 в.) Ред. З. Н. Розанова, Л. 1936, с. 175—177.

⁵⁵ Jde o epigram: *Всю жизнь провел в дороге и умер в Таганроге*.

Puškinovo autorství tohoto epigramu není plně prokázáno, proto nebývá zařazován do Puškinových spisů. Tábořskému se pro jeho lapidárnost a výstižnost zdála jeho autentičnost velmi pravděpodobná.

⁵⁶ *Puškin пёвец свободы*, s. 67.

drobná informace nejen o životě a díle K. F. Rylejeva, ale i o celém vývoji a průběhu děkabristického hnutí. Kromě čtyř historických dum přetlumočil Mejsnar i epos *Vojnarovský*.⁵⁸ Rylejevovy dumy překládali v průběhu 19. století též jiní autoři.⁵⁹ V 19. století byla otiskována také přírodní a slavjanofilsky orientovaná lyrika *V j a z e m s k é h o*, stejně jako přírodní, reflexivní a vlastenecké básně *J a z y k o v o v y*.⁶⁰ A. I. O d o j e v s k é h o představuje Táborský u nás pravděpodobně poprvé,⁶¹ stejně jako politickou lyriku ostatních citovaných básníků kromě Rylejeva. Samo děkabristické hnutí hodnotí Táborský správně jako nedozrálé.

V páté kapitole, přinášející známé okolnosti, za nichž byl Puškinovi povolen návrat do metropole, věnuje Táborský pozornost i jednomu zajímavému služebnímu úkolu, kterým car pověřil Puškina — vypracování projektu nového školského systému. Výsledkem byla Puškinova stať *O národní výchově*, navrhuující podstatnou demokratizaci a modernizaci ruského školství. Je pochopitelné, že tato tematika byla Táborskému zvláště blízká a proto jí věnuje dosti místa. Důležitost tohoto programu výchovy mladých šlechticů potvrzuje i současná sovětská literární historie.⁶² K zajímavým postřehům Táborského patří poznámka, že jednou z příčin, které vedly Puškina od konce dvacátých let k tomu, aby začal psát převážně prózu, bylo carovo cenzorství, které mu znemožňovalo číst nepublikovatelné věci alespoň v soukromých společnostech. Puškin poté už může psát jenom sám pro sebe, jak tomu bylo např. s básní *Ančar. Evžena Oněgina* Táborský srovnává letmo s *B y r o n o v ý m Donem Juanem*; zdůrazňuje však národní osobitost Puškinova románu. S výjimkou *10. kapitoly* se jím blíže nezabývá. Překlad

⁵⁷ K. F. Rylejev, *Básně*, přel. Hynek J. Mejsnar, Praha 1875. Mejsnar přeložil svůj výbor tři roky po prvním ruském vydání Rylejevových spisů pod red. P. A. Jefremova z r. 1872. Vzhledem k tomu, že Táborský sledoval pozorně ruskou literaturu již za olomouckých studií, je možné, že se s Mejsnarovým výborem seznámil již v té době. Je však málo pravděpodobné, že by unikla jeho pozornosti později, kdy se stal profesorem Vyšší dívčí školy v Praze, kde působil i H. Mejsnar jako klasický filolog a ruštinář v l. 1885—1895 (s. Půlstoletí Vyšší dívčí školy hl. města Prahy 1863—1914) a byl tedy kolegou Táborského.

⁵⁸ Některé básně Mejsnar otiskoval časopisecky v l. 1874—1886. In: Mečislav Krhoun, *K překladům K. F. Rylejeva do češtiny*, SPFFBU 1966, D 13, s. 101—108.

⁵⁹ Viz ruk. bbl. Ústavu pro českou a světovou literaturu v Praze. Táborský přeložil pro svou monografii úryvky některých Rylejevových veršů, poslední strofu z básně Alexandr I. a tyto básně: *Car náš — němec pruský, Vyšel kovář už, Ach kde ostrovy ty, Pověz, pověz nám pak, Nadšení pro svobodu hrdou, Občan, Mne žalář ctí, ne hanbou prosím*, s. 66—67, 69, 70, 72, 81.

⁶⁰ Viz ruk. bbl. Ústavu pro českou a světovou literaturu v Praze.

⁶¹ Úryvky z veršů A. I. O d o j e v s k é h o, *Odpověď Puškinu ze Sibíře*, Puškin přelec svobody, s. 79—80.

⁶² Пушкин и общественно-литературное движение в период последекабрьской революции, Пушкин, с. 201. Referát N. V. Izmajlova o nově nalezeném autografu Puškinovy stati *O народном воспитании*. Sr. zprávu O. A. Пини, Пленарное заседание пушкинской комиссии АН СССР, Известия АН СССР, Лия, 1966, т. 25, вып. 3, с. 276—278.

tohoto zajímavého zlomku poslední kapitoly Evžena Oněgina i komentář k němu může směřovat s obdobnou prací *Mathesiovo*, vzniklou téhož roku, jak bylo již ukázáno v kapitole o překladech z Puškina.

Závěrem se Tábořský zabývá Puškinovou deziluzivní reflexivní lyrikou ze třicátých let. Na Puškinově vztahu k carovi prověřuje, zda básník zůstal věren ideálům svého mládí. Srovnává ranou ódu *Volnost* se zralou básní *Hostina Petra Velikého* a konstatuje, že Puškin naznačuje alegorickým obrazem Petra I., smiřujícího se s lidem, v podstatě totéž, co vyjádřil ve své jinošské básni. I tuto partii Tábořský ilustruje překlady úryvků několika básní, charakteristických pro duševní stav básníka. Zvláště oceňuje báseň *Modlitba*, která byla ještě za jeho pobytu v Rusku prodávána v jednom z petrohradských chrámů s faksimilií básníkovy podpisu jako součást velikopostních modliteb. V závěru monografie autor zdůrazňuje nesmrtelnost Puškinova díla, vyjádřenou básní *Já pomník zřídil si*, kterou i současná sovětská literární historie pokládá za jednu z dominant básníkovy tvorby.⁶³ Steté výročí nebylo proto podle Tábořského jubileem Puškinovy smrti, nýbrž velikého vzkříšení.

Monografii o Puškinovi vyvrcholila činnost Tábořského v oblasti ruské literární historie. Potvrdila se v ní i podstatná změna v autorově vztahu k Sovětskému svazu. Zatímco ještě počátkem třicátých let byly jeho projevy velmi zdrženlivé, ba spíše se v nich zrcadlil vliv názorů ruské emigrace, s níž se Tábořský stýkal, dává nyní na několika místech zcela otevřeně najevo své sympatie k SSSR, což byl zřejmý důsledek změny v zahraniční politice ČSR. Monografii Tábořského se proto také dostalo vysokého ocenění v blahopřání sovětského vyslance v Praze *Alexandrovskeho* k básníkovým osmdesátinám.⁶⁴ Stejně obdivně se o práci Tábořského vyjadřuje i jeho blízký přítel Arne Novák ve svém dopise ze 3. 6. 1937.⁶⁵ Nadšeně přivítal první českou monografii o Puškinovi ve své recenzi Zdeněk Nejedlý.⁶⁶ Starý přítel Tábořského a jeho dlouholetý spolupracovník ve Společnosti Smetanova muzea ocenil podobně jako A. Novák především pokrokové zaměření studie Tábořského, které jej podle jeho názoru odlišuje od mnohem mladších českých znalců. Velmi nespravedlivě však stavi knihu Tábořského proti předválečnému výboru českých překladů z Puškina, který prý je jak svými tvůrci, tak svým duchem jen výrazem „starého světa“. Ostatní komentáře v tisku byly poněkud zdrženlivější. Kritika především

⁶³ М. П. Алексеев, *Стихотворение Пушкина „Я памятник себе воздвиг“*. Проблемы его изучения, Наука, Л. 1967.

⁶⁴ Podrobněji o této problematice viz 1. kap.

⁶⁵ In: D. Kšicová, *Puškinské studie F. Tábořského*, s. 73. Celé v pozůstalosti F. T.

⁶⁶ Zdeněk Nejedlý, *František Tábořský, Puškin, pěvec svobody*, Praha—Moskva 2, 1937, č. 2. Knižně: *Boje o nové Rusko*, SNPL, Praha 1953, s. 441—415. Jak vyplývá z dopisu Nejedlého Tábořskému z 30. 7. 1936, prosazoval Nejedlý monografii Tábořského do tisku. Sr.: Marie Doláková, Zdeněk Nejedlý a František Tábořský. Úryvky z korespondence, Zpravodaj muzea Kroměřížska, duben 1979, s. 10.

konstatovala, že monografii Táborského nelze nazvat vědeckou v přísném slova smyslu. Přesto ji však oceňuje jako jeden z nejlepších výtěžků Puškinova jubilea u nás.⁶⁷

Význam monografie Fr. Táborského spočívá především v tehdy netřelém pojetí Puškina jako velkého politického básníka, jenž v mnoha svých satirách a epigramech zesměšnil carismus. Ke kladům práce Táborského patří i to, že Puškinovu revolučnost většinou nepřeceňuje, že ji hodnotí v podstatě historicky věrně. Svým vysokým oceněním Puškinovy politicky angažované tvorby Táborský navazuje na Elišku Krásnohorskou, která byla jeho předchůdkyní i jako překladatelka Puškinovy politické a reflexivní lyriky.⁶⁸ Takové pojetí Puškinovy tvorby nebylo u nás obvyklé. Právě naopak, Puškin byl téměř vždy označován za básníka slunečního jasu a vzácné vyrovnanosti, jenž býval stavěn do protikladu k rozervanému Lermontovovi jako *l'art pour l'artista*, vyznávající kult čistého umění.⁶⁹ Ba vyskytl se i názor, že Puškinovu tendenční poezii nelze pokládat za uměleckou.⁷⁰ Ani v meziválečné době nebyla Puškinově politické tvorbě věnována přílišná pozornost. Jan Máchal se o ní zmiňuje jenom na několika řádcích jako o dokladu, že Puškin nebyl jen stoupencem hesla „umění pro umění“,⁷¹ čímž však toto jednostranné pojetí Puškina jen částečně koriguje. V téže době se této problematice letmo dotýká ještě Josef Hostovský v článku *Puškin pod tajným policejním dohledem*.⁷² Zajímají ho však především fakta biografická, jež načerpal z nových sovětských výzkumů.⁷³ Předpoklady pro nové pojetí Puškina byly vytvořeny teprve ve třicátých letech, kdy byla v souvislosti s blížícím se jubileem věnována básníkovi tvorbě zvýšená pozornost, a kdy se změnil i oficiální vztah Československa k Sovětskému svazu.⁷⁴ Je příznačné, že i v této době zdůrazňuje pokrokové stránky Puškinova díla především Fučíkova *Tvorba* a nový časopis Společnosti pro kulturní a hospodářské styky s SSSR *Praha—Moskva*.⁷⁵

⁶⁷ Sr.: Boh. Kl. (Bohumil Knoesl), *Františka Táborského Puškin pěvec svobody*, Lumír 63, 1937, s. 337—338. Stručnější komentáře viz: Slawische Rundschau 9, 1937, s. 273. Filozofická revue 9, 1937, s. 140—141. Hlídky 54, 1937, č. 6, s. 221—222.

⁶⁸ A. S. Puškin, *Výbor menších básní*, přel. E. Krásnohorská, pozn. s. 86.

⁶⁹ Sr.: Danuše Kšicová, *M. J. Lermontov v české literární kritice 19. stol. a první třetina 20. stol.*, Slavia 33, 1964, č. 2, s. 268—294, hl. s. 271, 286—288.

⁷⁰ Augustin Vrzal, *A. S. Puškin. Jeho život a literární činnost*. (Zvl. otisk z Hlídky r. 1899), Nákl. vl., Brno 1899. Mnohem objektivněji se Vrzal vyslovil ve své *Historii literatury ruské 19. stol. d. 1*, Velké Meziříčí 1893, s. 649—682.

⁷¹ Jan Máchal, *Slovanské literatury*, d. 2, s. 218.

⁷² Josef Hostovský, *Puškin pod tajným policejním dohledem*. Tragika v životě a díle ruských spisovatelů, Pardubice 1925, s. 182—193.

⁷³ Především z práce: Б. Л. Модзалевский, *Пушкин под тайным надзором*, П. 1922.

⁷⁴ 4. 6. 1934 uznala čs. vláda SSSR. 16. 5. 1935 byla uzavřena spojenecká smlouva mezi ČSR a SSSR pro případ válečného nebezpečí.

⁷⁵ Vlašák, *Puškinovy politické ideály*, *Tvorba* 12, 1937, s. 103. N. Rostov, *Puškin a ochranka*, přel. Jarmila W., *Tvorba* 11, 1936, s. 806—807. Celé 37. č. Prahy—Moskvy

Žádný z těchto příspěvků však nepřekračuje rámec letmých jubilejních vzpomínek.

I když Táborský nebyl jediný, kdo u nás Puškinovu tendenční poezii znal a oceňoval, je nepochybné, že tak činil nejsoustavněji a nejdůsledněji. Jeho monografie je dosud jedinou českou puškinovskou publikací tohoto druhu. Táborský neposuzuje Puškinovu tvorbu izolovaně. Zařazuje ji do dobového kontextu, upozorňuje na literární předchůdce, na něž básník vědomě navázal (R a d i š č e v, P n i n), i na jeho současníky, především děkabristy. Některé Puškinovy revoluční verše u nás uvádí Táborský poprvé (i když někdy jen v úryvcích), stejně jako svobodomyšlné básně jeho současníků. Monografie proto obsahuje malý sborníček ruské revoluční poezie první třetiny 19. stol. Cíle práce — orientovat čtenáře v rozsáhlém, u nás vesměs neznámém materiálu, bylo dosaženo. K jejím kladům patří, že je psána perem zkušeného stylisty.

Puškinovské studie Františka Táborského svědčí o autorově erudici i o jeho umění přinášet vždy to nejméně známé a současně nejaktuálnější. I když ani v nich Táborský není ničím více než dobrým informátorem a popularizátorem nabytých vědomostí, činí tak zasvěceně, s přehledem a velmi poutavě. Další vývoj bádání přinesl sice určité korekce některých jeho soudů, někdy se Táborský mýlil či zjednodušoval již ve své době, vcelku však je možno říci, že jeho studie zaujímají spolu s jeho překlady čestné místo v české puškinologii.

z 10. 2. 1937 je věnováno Puškinovi, včetně úryvku z projevu prezidenta E. Beneše, který otiskl čas. Izvestija. Dále sem přispěli: Zdeněk Nejedlý, Jiří Horák, Josef Hora, E. F. Burian. Žádný z těchto článků si však nevšímá Puškinovy politické satiry. O nových sovětských pracích o Puškinovi referuje Evžen Ljackij v Dodatcích Ottova slovníku naučného, d. 2, č. 1, 1938, č. 282—285.